

VIRTUAL O‘YINLARNING YOSHLAR ONGIGA TA’SIRI

**Andijon davlat pedagogika instituti
Saksonboyeva Irodaxon Iskandar qizi
Abdurahmonova Matluba Akmaljon qizi**

Annotatsiya. Ushbu tezisda kompyuter o‘yinlari inson psixologiyasi, tarbiyasi bilan aloqadorligi, internet, virtual va vizual olamning yoshlar ongiga ta’siri, virtual o‘yinlarning salbiy oqibatlarini haqida fikrlar yuritiladi.

Kalit so‘zlar. Virtual va vizual olam, axborot axloqi, internetga qaramlik, ijtimoiy muhit, axloq, jamiyat, oila.

Hozirgi vaqtda ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy inson va ayniqsa, yoshlar hayotining muhim qismini egallaydi. Ko‘plab so‘rovlar, kuzatishlar va tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yoshlarning aksariyati ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi. Bundan tashqari, kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich maktab yoshidagi (7-11 yoshli) bolalar ham ijtimoiy tarmoqlarda ro‘yxatdan o‘tgan, 17-25 yoshli yoshlar esa kunlik vaqtining uchdan bir qismini virtual dunyoda o‘tkazishadi.

Yoshlarni ijtimoiy tarmoqlarga nima jalb qiladi?

Ijtimoiy tarmoqlar odamlar o‘rtasidagi shaxsiy muloqotni anglatmaydi, shuning uchun o‘z-o‘zidan shubhalanish hissi, aloqa o‘rnatishda qiyinchiliklar va o‘zini past baholaydigan o‘smirlar va yigitlar ko‘pincha virtual muloqotni "yashashdan" afzal ko‘radilar.

Ijtimoiy tarmoq sizni qiziqtirgan sohadagi (adabiyot, san’at, musiqa, tarix va boshqalar) qiziqarli faktlarni o‘rganish, o‘quv materiallarini almashish, xaridlar qilish, ish qidirish yoki taklif qilish, tashkiliy masalalarni hal qilish, hamfikrlarni topish imkonini beradi. Odamlar va yangi do‘stlar umumiy manfaatlar, fikr va tajriba almashish uchun jamoalar yaratish va h.k. Ushbu sabablarning ba’zilarini ijtimoiy tarmoqlarning afzalliklari deb hisoblash mumkin, ammo shuni esda tutish kerakki, ma’lumotlardan noto‘g‘ri foydalanish, shaxsiy sahifani yuritishning ma’lum bir uslubi, taklif qilingan materiallarni, Internet va ijtimoiy tarmoqlarni filtrlash imkonsizligi ayniqsa, yoshlar uchun xavfli bo‘lishi mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlardan nazoratsiz, cheklanmagan foydalanish nimaga olib kelishi mumkin?

Vaqtning katta qismi virtual dunyoda bo‘lishga sarflanadi, real hayotda aloqasi yo‘qolgan ko‘plab qiziqarli va foydali narsalar e’tiborsiz qoladi. Virtual dunyoga sho‘ng‘ish bilan bog‘liq holda, haqiqatga qaytish qiyinlashadi, shuning uchun odam noqulaylikni boshdan kechirishi mumkin, vaziyatga moslashishda qiyinchiliklar, ijtimoiy tarmoq dunyosiga qaytish istagi, qayerda va kim bilan bo‘lishini tanlashi mumkin. Masalan, Vaqt tuyg‘usini yo‘qotish - ijtimoiy tarmoqqa bir necha daqiqqa "kirish", talaba bir soat qanday o‘tganini, hatto vaqtni ham sezmasligi mumkin.

Xuddi shu narsa, odam o‘z sahifasini har bir necha daqiqada yangilash zarurligini his qilganda sodir bo‘ladi, aksariyat hollarda hech qanday maqsad yo‘q, odat tusiga kiradi. Va har qanday sababga ko‘ra Internetni o‘chirish juda og‘riqli qabul qilinishi va depressiyaga olib kelishi mumkin. Bu qaramlikning aniq dalilidir.

Vaqt o‘tishi bilan ijtimoiy tarmoqdagi muloqot nutqda iz qoldiradi: u juda soddalashtirilgan va ko‘pincha "nra", "xor", "thx", "ok", "DR bilan", "hech narsa" kabi so‘zlarga tushadi. Shubhasiz, bunday muloqot lug‘atning kambag‘allashishi, kamayishiga va nutqning uyg‘unligi va obrazlilikini yo‘qotishiga, so‘z boyligini parazit so‘zlar bilan to‘ldirishga olib keladi.

Internetda uzoq vaqt bo‘lish jarayonida yoshlar o‘zlarining muloqot qobiliyatlarini yo‘qotadilar, bu esa savolni to‘g‘ri tuza olmaslik, suhbatni boshlamaslik, juftlik, guruhda ishlashni istamaslik, o‘z-o‘zini his qilish kabi oqibatlariga olib keladi. o‘qituvchining savoliga javob berishda qo‘rquv, guruh oldida gapirishda qiyinchiliklarga sabab bo‘ladi. Ijtimoiy tarmoqlar tomonidan taqdim etilayotgan ma’lumotlarning hajmi va tabiati nazorat qilinmaydi va cheklanmagan, shuning uchun tarmoqda ijtimoiy va axloqiy me’yorlarni mensimaslik va inkor etish, nafrat, shafqatsizlik, zo‘ravonlik, noqonuniy targ‘ibot namoyishini topish mumkin.

Ayni davrda yoshlarning qalbi va ongini egallashga qaratilgan turli xil vayronkor g‘oyalarning kirib kelishi ayniqsa, internet tarmog‘i orqali ko‘proq ko‘zga tashlanyapti. Bu jarayon farzandlarimizning kompyuter texnologiyalari, turli kompyuter o‘yinlariga qiziqishining ortishi bilan

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

ham bog‘liq. Ularning bu qiziqishlaridan buzg‘unchi g‘oya targ‘ibotchilari o‘z maqsadlari yo‘lida samarali foydalanishga harakat qilmoqda. Boshqacha aytganda, «o‘yinbozlik» jamiyatning ma‘lum bir qismiga tahdid ekanligini yaxshi biladigan ekstremistlar o‘smirlar, yoshlar ongini shu yo‘l bilan egallashga harakat qilmoqda.

«Olimlar I. P. Korolenko va T. A. Donskix o‘yinbozlik alomatlarini shunday tasniflashgan:

1. O‘smirning o‘yinda o‘tkazayotgan vaqti miqdorining oshib borishi
2. Oldingi odatlar, qiziqishlar doirasi torayib, o‘yin haqida ko‘proq o‘ylashi;
3. Yutsa ham, yutqizsa ham o‘yindan chiqqa olmasligi;
4. O‘yin boshlanishini orziqib kutish, o‘yinsiz qolganda bezovta bo‘lib, asabiylashish;
5. Tobora ko‘proq o‘ynash istagi, o‘yinga tobora ko‘proq narsa tika borish
6. O‘yindan o‘zini to‘xtata olmay qolishi. «Bo‘ldi, o‘yinni tashladim», – deydi, biroq oldin birga o‘ynagan sheriklarini ko‘rsa, o‘yin haqida gap ochilsa, o‘yingohning yonidan o‘tayotganda qaroridan tez aynib qoladi;
7. Ota-onasidan o‘yinga pul olish uchun yolg‘on gapirishi, o‘g‘irlik qilishi;
8. Oila a‘zolaridan, shifokorlardan va boshqalardan o‘zining o‘ta o‘yinparastligini yashirib, yolg‘on gapirishi kabilar o‘smirning o‘yinparastligidan dalolat beradi».

«O‘yinbozlik»ning oqibati yoki turli informatsion o‘yinlarga mukkasidan ketish natijasida nafaqat mutaassiblik, balki turli xil kasalliklarning kelib chiqishi ham kuzatiladi. Ya‘ni internet o‘yinlariga ishqibozlik oqibatida miya faoliyati bilan bog‘liq insult, ludomaniya, ruhiy kasalliklar, aksariyat hollarda yuragi yorilib o‘lish kabi salbiy oqibatlar ko‘zga tashlanyapti. Bu esa rivojlanib borayotgan davlatimiz uchun eng katta tahdidlardan biri hisoblanadi.

Demak, tarbiya jarayonini to‘g‘ri tashkil qilish, farzand tarbiyasini doimiy nazora qilish g‘oyat muhim. Farzandga internetni butunlay cheklash mumkin emas.

Ta‘qiqlangan narsaga nisbatan bolada qiziqishning kuchayishi tabiiy. Turli xil kompyuter o‘yini, ya‘ni «aksion», «strategiya» yoki «shuter» kabi bir qator o‘yinlarning qay biri bo‘lishidan qat‘iy nazar bolani jazavaga tushish, tajovuzkorlik, ruhiy buzilishlardan asrash uchun internetdan to‘g‘ri foydalanishni o‘rgatish muhim. Boshqacha aytganda, internet global tarmog‘i insoniyat hayotiga qandaydir o‘yinlarni o‘ynab huzurlanish uchun emas, balki ilm-fan taraqqiyotiga xizmat qiladigan ilmiy ma‘lumot va axborotlarni olish imkonini yaratish maqsadida kirib kelgan.

Darhaqiqat, bolaning fiziologik va aqliy rivojlanishi bevosita tarbiya jarayoniga bog‘liq. Bu jarayonni ota-onalar mas‘uliyat bilan sidqidildan amalga oshirishga majburdirlar. Azaldan farzand tarbiyasida muhim o‘rin egallab kelgan, uning dunyoqarashi shakllanishiga xizmat qiladigan, faoliyat mezonini ezgulikka yo‘naltiradigan milliy o‘yinchoqlar o‘rnini qandaydir odam o‘ldirib huzurlanishga yo‘naltirilgan internet o‘yinlari egallab olishiga yo‘l qo‘ymaslik kerak. Ma‘lumki, o‘sib kelayotgan bola beg‘ubor bo‘lgani bois ro‘parasidagi odamdan yomonlikdan kutmaydi. Xuddi shu tariqa bola uchun qiziqarli bo‘lgan o‘yinlarning salbiy oqibatlarga olib kelishi uning xayoliga ham kelmaydi. Ularni hushyorlikka o‘rgatish, tushuntirish ishlarini olib borish, eng asosiysi, ko‘ziga chiroyli ko‘ringan narsalarga mahliyo bo‘lib ketadigan darajada nodonlik botqog‘iga botmasligining oldini olish ota-ona va pedagoglarning jamiyat oldidagi ajralmas burchidir.

Xulosa o‘rnida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning so‘zlarini misol qilsak: “Qanchalik qiyin bo‘lmasin, biz yoshlar tarbiyasi bo‘yicha o‘zimizga xos va ta‘sirchan, bugungi kunga hamohang usullarni izlab topishimiz kerak. Jondan aziz farzandlarimizni buzg‘unchi va zararli g‘oyalar, jinoyatchilik, giyohvandlik, loqaydlik, ma‘naviy qashshoqlik kayfiyatidan asrashimiz zarur. Bunday salbiy holatlarni bartaraf etishda barchamiz, avvalo, siz, aziz yoshlar faol bo‘lishingiz kerak. Xalqimizning ma‘naviy qudrati va boqiy an‘analarini asrab-avaylash va butun dunyoga tarannum etishga sizlar albatta qodirsiz”

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. –T.: O‘zbekiston, 2019.
2. Mamatova Y, Sulaymonova S. O‘zbekiston media ta‘lim taraqqiyot yo‘lida. O‘quv qo‘llanma.Extremum-press, 2015. – 94 b.